

ס' לד – חו"מ

סעיף א'

גמרא – "איתמר: עד זומם, אביי אמר: למפרע הוא נפסל, ורבה אמר: מכאן ולהבא הוא נפסל. אביי אמר למפרע הוא נפסל, מעידנא דאסהיד רשע הוא, והתורה אמרה "אל תשת ידך עם רשע", אל תשת רשע עד. רבה אמר: מכאן ולהבא הוא נפסל, עד זומם חידוש הוא, מאי חזי דסמכת אהני, סמוך אהני! אין לך בו אלא משעת חידושו ואילך". (סנהדרין כז).

גמרא – "ת"ר: ... מנין לדיין שידוע בחברו שהוא גזלן וכן עד שידוע בחברו שהוא גזלן, מנין שלא יצטרף עמו, תלמוד לומר: מדבר שקר תרחק". (שבועות ל:)

המב"ם – ופשוט הדבר שאסור לעד כשר היודע עדות לחברו וידוע שהעד השני עמו עד שקר להעיד עמו, כי משית ידו עם רשע וגורם לפסוק את הדין ע"פ עד אחד בלבד.

שו"ע

1. פסק כגמרות, שרשע פסול לעדות, ואפילו עד כשר שידוע שחברו רשע אסור לו להצטרף אליו אע"פ שמעיד אמת.
סמ"ע בשם הפרישה – כשמצטרף עם עד פסול והדיינים לא יודעים זאת, אז הפסול כמי שאינו והוא לבדו מעיד ואז גם הכשר נהיה עד חמס שגורם לפסוק הדין ע"פ עד אחד.
ש"ס – תמה על דין זה שהוא רחוק מסברה. והסביר שמדובר כאן במקרים בהם חייבים שני עדי קיום בדבר, כגון עדי קידושין או עדי מכירת קרקע שגובה ממשועבדים רק אם מכר בעדים או שמדובר אפילו במקרים בהם לא צריך עדי קיום אלא שאם נמצא קרוב או פסול עדותן בטלה וזוהי גזרת הכתוב שאם אחד פסול העדות בטלה.
2. כרמב"ם, שכי"ש שאסור להצטרף עד כשר לעד אחר שלא יודע מעדות זו כלל ולהעיד שקר. (שלא תהיה ה"א שהכתוב אסר רק אם עד פסול)
פת"ש בשם חוות יאיר – כ"ש אם יודע בעצמו שהוא רשע ומבקשים ממנו להצטרף לעדות בשעת המעשה שאסור לו.
פת"ש בשם אורנים – חלק על החוות יאיר וכתב שרק אם הוא קרוב אז יאמר שהוא קרוב, אבל בפסול מחמת עבירה או נגיעה בדבר, אינו נפסל ע"פ עצמו ומכיון שהוא יודע שהאמת אתו מדוע לא יעיד.

סעיף ב'

גמרא – "מומר אוכל נבלות לתאבון דברי הכל פסול (כי משום מומן הוא עובר את העברה). להכעיס, אביי אמר פסול רבה אמר כשר. אביי אמר פסול דהוי ליה רשע, ורחמנא אמר אל תשת רשע עד. ורבה אמר כשר, רשע דחמס בעינן (כלומר, צריך להיות רשע בדבר ממון)". והלכה כאביי ביע"ל קג"ם. [המ"ם מייצגת את מומר אוכל נבלות להכעיס] (סנהדרין כז).

המב"ם – איזהו עד רשע? כל שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות, כי התורה קראה למחויב מלקות רשע, שנאמר "והיה עם בן הכות הרשע", וכ"ש המחויב מיתת בית דין, שנאמר: "אשר הוא רשע למות". וה"ה חייבי כריתות שהם בכלל חייבי מלקות.
שו"ע – כרמב"ם וכגמרא וכאביי, שרשע הוא מי שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות, מיתת בי"ד או כרת בין לתאבון ובין להכעיס.

עבר עבירה מהתורה שאין בה מלקות

- מהר"ג רבנו ירוחם** – מי שהגביה ידו על חברו נקרא רשע ופסול לעדות.
בית יוסף – למד מכאן שמכיון שהמגביה ידו על חברו אינו לוקה, אז כל העובר על לא תעשה שאין בו מלקות פסול מדרבנן. ואע"פ שברמב"ם כתוב רק על העובר מדרבנן שנפסל מדרבנן, נלמד הדבר בק"ו, שכי"ש אם עבר על איסור תורה שאין בו מלקות שפסול מדרבנן.
המ"א – פסק כמדרכי ורבנו ירוחם שאם עבר עבירה שאין בה מלקות פסול מדרבנן.
פת"ש בשם התומים – זה באיסור שאין בו מלקות מחמת שהוא קל כגון לאו שאין בו מעשה, אבל לאו איסור שלא לוקים עליו מחמת שהוא חמור כגון לאו שניתן לאזהרת מיתת בי"ד או לאו הניתק לעשה פסול מדאורייתא.
נתיבות – כנ"ל עבירה ממונית שמשלם ואינו לוקה, פסול מדאורייתא.
פת"ש בשם נתיבות וברכי יוסף – המבטל עשה כשר לעדות לגמרי עד שיעבור בקום עשה או יפרוק עול לגמרי.

אז נדברנו. אגרות משה, ילקוט יוסף – יש לקחת עדי נישואין יר"ש ושומרי תו"מ ואין להקל בזה אפילו בשעת הדחק ואפילו בתינוקות שנשבו. [לגבי חשש הרהור תשובה בפסול לעדות מטעם שעבר עבירה, עיין באבה"ז סימן מב סע' ה' בסוף]

סעיף ג'

משנה – "אלו הן הפסולים: המשחק בקוביה ומלוי ברבית ומפריחי יונים וסוחרי שביעית...". (רה"ש כב).

רַיב"שׁ – לגבי שבועה להבא, חילק בין מקרה בו נשבע שלא לאכול ואכל שחייב מלקות ורשע הוא ופסול לעדות לבין מקרה בו נשבע לאכול או לפרוע ולא אכל או לא פרע, שעבר על העבירה בלא מעשה, וכיון שזה בלא מעשה אין מלקות ולא נפסל לעדות כי אינו נקרא רשע אלא זה שחייב מלקות. ובכל מקרה מי שנשבע לפרוע חוב ולא פרע לא חשוד על השבועה, שמא נאנס ולא היו בידו המעות בזמן הפרעון אלא אם כן באו עדים שבאותה שעה היו לו מעות ולא פרע.

שנ"ע – פסק את דעת ר"ת והרמב"ם וסיעתם, שהעובר על שבועת שוא או שבועת שקר של ממון או שבועת ביטוי (להרע כגון שלא יאכל או לא ישן או להיטיב כגון שיאכל או שישן) פסול לעדות ואפילו עבר על חרם שהחרימו הקהל (אבל מעילה בחרמות לא נפסל). והביא כ"א את רש"י וסיעתו, שבשבועת ביטוי לא נפסל כי זו שבועה להבא כגון שלא אוכל ואכל, ומה שנפסל זה רק בשבועה על לשעבר שברגע שנשבע כבר שיקר. [כי אחרי שנשבע לבו אנסו לעבור על השבועה ואין המעשה שעשה איסור מצד עצמו אלא הוא אסרו על עצמו ומפני זה לא חוששים שיבוא להעיד שקר שהוא עוון אחר מצד עצמו אבל בשבועה לשעבר ברגע שנשבע עבר על שבועת שקר – סמ"ע]

סמ"ע – אין לפסול את העובר על חרמות ותקנות הקהילות שלא נשבע אליהם בעצמו או מי שמסרב להשתתף בתקנות הקהל.

משאת בנימון, סמ"ע, ש"ד, התיבנות – הלכה כריב"ש לגבי שבועה להבא לחלק בין עבר בקום עשה שנפסל לעבר בשב ואל תעשה (כגון נשבע שיאכל ולא אכל) שלא נפסל.

פת"ש בשם כנה"ג והתומים – אבל גם במקרה זה שעבר בשב ואל תעשה פסול מדרבנן כמו כל לאו שאין בו מלקות.

השב"א, רמ"א – אם העידו על מישהו שעבר על שבועתו וטוען שוגג הייתי אינו נאמן, כי אז אף אחד לא יהיה חשוד אפילו בשבועת העדות כי יכול לטעון ששכח וסובר שהיה אחרת. וה"ה שלא יכול לומר שאנוס היה.

ש"ד – הפסק הזה לסברת ר"ת והרמב"ם שהובאה בשו"ע שפסול גם אם עבר שבועה להבא.

באור הש"ד, ע"פ האמרי ברוך – הש"ך למד זאת מלשון הרמ"א "שעבר על שבועתו" – משמע שעבר כעת על שבועת ביטוי להבא כי אם זה היה על שבועה לשעבר היה צריך לומר שהעיד שקר.

באור הש"ד, ע"פ התיבנות – שבועה היא על דבר התר, וכאשר עובר על שבועתו בעבר יכול לומר ששגג כי בדרך כלל זה דבר התר עבורו. לכן בשאר עברות לא יכול לטעון ולומר שוגג הייתי כי זה דבר איסור.

ש"ד – לא ידע מהיכן למד שלא יכול לומר שאנוס היה. ומה שכתב הרשב"א שלא יכול לטעון אנוס זה כאשר טוען שהיה אנוס על השבועה, ובזמן מעשה התרו בו שני עדים ולא אמר שאנוס על השבועה וקעת לא יכול לבוא ולומר שהיה אנוס על השבועה ולהכשיר את עצמו כשקודם לא עשה כן, אבל לומר שהיה אנוס בשעת מעשה מלקיים את השבועה יכול. **לכן חלק הש"ך על הרמ"א.**

והביא הש"ך דעת מהרש"ל וכ"כ הרשב"א בתשובה שאם נשבע לשלם חוב בזמן ולא שילם וטוען שאנוס היה ולא היה מנין לשלם, כל עוד שלא יוכח שהיה לו, נאמן.

מהרש"ל הוסיף, שאף אם טוען שכחתי ולא היו עדים שהזכירו לו גם אינו נפסל לעדות. אבל הרשב"א לא סובר כן, שאינו יכול לטעון שכחתי. אמנם ניתן לומר שאם זמן הפרעון רחוק אזי יכול לטעון שכחתי ולזה כיון מהרש"ל (ר"ן).

סעיף ו'

גמרא – "ההוא טבחא דאישתכח דנפקא טריפתא מתותי ידיה, פסליה רב נחמן ועבריה..." (סנהדרין כה).

המב"ם, ע"פ הטור – **טבח שבודק לעצמו ומוכר לאחרים** ויצאה טריפה מתחת ידו פסול לעדות, כי לאחר שראה שהיא טרפה רצה להרויח כסף וחוששים שמפני הנאת חימום ממון זה יעיד שקר. וכ"כ הרא"ש. **מכאן למד הטור**, שהבדק לאחר אינו נפסל אם יצאה טריפה מתחת ידו כי אין לו הנאה בזה.

הסמ"ע הביא שני הסברים מדוע אינו נפסל אם בודק לאחרים: א. שמא טעה וסבר שאינה טריפה. ב. גם אם עשה במזיד אז עבר על לפני עיוור לא תתן מכשול וזה לא אומר שיעיד שקר להוציא ממון מחברו.

המב"ם, ע"פ הגי' יוסף – כל מי שיצאה טריפה מתחת ידו, **בין אם בודק לעצמו או בודק לאחרים** נפסל, אלא שהבדק לעצמו מכיון שיש לו הנאת ממון, אע"פ שעשה תשובה לא מתקשר עד שילך למקום שלא מכירים אותו וכו', והבדק לאחרים כיון שאין לו הנאת ממון בתשובה בלבד נכשר לעדות.

שנ"ע – פסק את גמרא שטבח שיצאה נבלה מתחת ידו או טריפה פסול לעדות.

סמ"ע – ע"פ הרמב"ם והטור מדובר כאן שבדק לעצמו ומצא טריפה ועכשיו רוצה למכור אותה לאחרים וחומד ממון.

סעיף ז'

גמרא – "תנא: הוסיפו עליהם הגזלנים והחמסנים. גזלן, דאורייתא הוא? לא נצרכה אלא למציאת חרש, שוטה וקטן (גזלן דרבנן). מעיקרא סבור מציאת חרש, שוטה וקטן לא שכחא, אי נמי מפני דרכי שלום בעלמא, כיון דחזו דסוף סוף ממזונא הוא דקא שקלי (ועוברים על תקנת חכמים מפני חימום הממון) פסלינהו רבנן..." (שם):

המב"ם – אלו, אע"פ שאינם הרשעים שהפסוק התכוון להם, כי הם לא חייבי מלקות, מ"מ כיון שלוקחים ממון שלא שלהם, פסולים לעדות.

מה הדין אם החזיר את הגזלה?

גית יוסף – אף אם החזיר הגולן את הגזלה, ממשיך להיות פסול.
טור – אם החזיר מעצמו כשר, ורק אם החזיר בכפית בית דין, פסולים עד שישובו בתשובה.

הגב"ש – נפסל רק הגנב עצמו, לא המקבל ממנו ולא החולק עמו.

שנ"ע – פסק כגמרא וכרמב"ם שהגנב או הגולן פסול לעדות מרגע שגנב או גזל עד שיעשה תשובה.

סמ"ע – פסק כטור, שכל זה כשכפו אותו בית דין להשיב, אבל אם גנב או גזל פעם אחת **והשיב מעצמו** די בכך וכשר לעדות. **וכ"פ הרמ"א בסע' כט**. ואם רגיל בכך חייב לעשות תשובה.

המ"א – פסק כריב"ש.

גתיות – דוקא שלא השתמש בגזלה ולא עשה בה שינוי, אבל אם אכלה או עשה בה שינוי נפסל גם החולק עמו.

פת"ש בשם רדב"ז – הגונב מגוי כשר לעדות. ואע"פ שאסור מדרבנן מ"מ איסור זה אינו מפורסם וחזקתו שוגג עד שיתרו בו.

סעיף ח'

גמרא – "איתמר: עד זומם, אביי אמר: למפרע הוא נפסל, ורבה אמר: מכאן ולהבא הוא נפסל. אביי אמר למפרע הוא נפסל, מעידנא דאסהיד רשע הוא, והתורה אמרה "אל תשת ידך עם רשע", אל תשת רשע עד. רבה אמר: מכאן ולהבא הוא נפסל, עד זומם חידוש הוא, מאי חזי דסמכת אהני, סמוך אהני! אין לך בו אלא משעת חידושו ואילך..."

עבד רב פפי עובדא כוותיה דרבא. מר בר רב אשי אמר: הלכתא כותיה דאביי. והלכה כוותיה דאביי ביע"ל קג"ם". (סנהדרין כז).

המב"ם – אע"פ ששילם העד הזומם את מה שזומם פסול לעדות עד שישוב בתשובה.

שנ"ע – פסק כאביי, שעד זומן פסול למפרע משעה שהעיד, כלומר אע"פ שהזומם לאחר כמה ימים (אפילו העיד בניסן והזומם בתשרי), כל עדויות שהעיד עליהם משעה שהעיד פסולות, כי מהרגע שהעיד נעשה רשע. וכרמב"ם, שאע"פ ששילם [ע"פ הוראת בית הדין] פסול עד שישוב בתשובה.

סמ"ע – ואם בעדות ממון כך אע"פ ששילם פסול למפרע, כ"ש כשהעיד לחייב מיתה או מלקות והזומם אפילו קודם ביצוע העונש, ג"כ פסול.

הדין אם שילם מעצמו (לקוח מהסעיף הקודם): טור, רמ"א, סמ"ע – כשר לעדות. **גית יוסף** – עדין פסול.

סעיף ט'

הג"ת א"ע הר"ן, המב"ם – אם העד חתם על עדות בשטר ונעשה זומם (כי העידו שבזמן שנחתם היו במקום אחר), פסול מהרגע שחתם על השטר. וכל זה כשהתברר מתי חתם על השטר (כגון שאמר בבי"ד שחתם באותו יום), אבל אם לא יודעים לא פוסלים את העד מזמן החתימה, כי אולי זייפו את הזמן ורק עכשיו חתם ולא יפסידו מהספק שטרות אחרים שחתם עליהם קודם, ולכן נפסל רק משעה שהעידו בבית הדין על כתב ידם והוחזק השטר בבית הדין.

הז"ת – חלק על זה, וכתב שבעדות על פה יש הזמה, אבל בעדות בשטר אין הזמה לעולם.

טור (ס' מב) – אם אמרו העדים שבזמנו כתבו וחתמו על השטר, אם יש עדים שיודעים באיזה יום חתמו או שראו את השטר באותו יום חתום בחתימת ידם נפסלים מאותו יום בו חתמו.

שנ"ע

1. כרי"ף והרמב"ם, שעדי שטר נעשים זוממים רק כשיאמרו בבי"ד **בזמנו ולא כתבו אותו כמאחר**.

שנ"ע – או שיכתב בשטר שהוא נכתב בזמנו, היינו הך.

2. אם לא אמרו כן, אז אפילו אם כתוב בו בא' בניסן ועדים מעידים שהיו איתם בא' בניסן במקום אחר, השטר כשר והעדים כשרים שמא כתבו אותו כשטר מאוחר.

סמ"ע – כל זה בשטר הלואה, אבל שטר מכר מאוחר פסול.

שנ"ע – פסק כרז"ה שבעדות בשטר אין הזמה לפסול הגוף או הממון. וכתב שאף הרי"ף יסכים לזה ולא כר"ן.

גתיות – גם לרז"ה מ"מ העדים נפסלים והשטר בטל.

3. **אם אמרו שכתבו בזמנו והזמנו**, אז אם יש עדים שיודעים שהיום חתמו על השטר או שראו את השטר חתום באותו יום, כיון שהזמנו **נפסלו**

למפרע מיום שחתמו על השטר, כי כאילו העידו אז בבי"ד.

ואם אין עדים שראו מתי ממש חתמו ולא ראו השטר מקודם **פסולים רק מזמן עדותם בבי"ד** כשאמרו שכתבו בזמנו, שמא באותו יום חתמו על השטר שכבר קיים הרבה שנים ושיקרו, ולכן נפסלים מהיום.

המ"א – כמגיד משנה, שעדים שחתמו במזיד על שטר מוקדם פסולים לעדות.

סמ"ע בשם הרשב"א – מי ששכר עדים שיעידו לו שקר נפסלים רק בשעה שמעידים בפועל ולא קודם.

סעיף י'

גמרא – "אמר רבא: לווה ברבית פסול לעדות. והאנן תנן: מלוה ברבית? מלוה הבאה ברבית (כלומר גם הלוח וגם המלוה פסולים לעדות, כי שניהם עוברים על לא תעשה מפני חימוד ממון, כי הלוח צריך את הממון לעשות בו צרכיו)". (שם כה).

דין הערב והעדים בשטר של הלואה ברבית

ר"י – הקשה מדוע שטר ההלואה כשר הרי העדים עוברים על "לא תשימון עליו נשך"? ותרץ שלושה תרוצים:

1. הפסוק מתייחס רק למלוה, ללוה ולא לערב ולעדים.

2. מדובר גם בעדים, אלא ששם מדובר שיש עדים שהיו אנוסים מחמת נפשות ולכן לא נפסלו לעדות.

3. מדובר ברבית דרבנן (שאינה קצוצה) שאז העדים לא נפסלים כי לא מרויחים כלום, אבל ברבית קצוצה מהתורה כן היו נפסלים.

רא"ש בשם הגאונים, מרדכי בשם רבי יואל הלוי – לא פסלו את הערב והעדים בכל מקרה כמו התרוץ הראשון וכשרים אפילו מדרבנן.

המב"ם – משמע שמדבריו שכולם פסולים כולל הערב והעדים.

טור – בס' נב משמע ששטר שיש בו רבית גובה את הקרן אפילו ממשועבדים. משמע שהעדים כשרים.

נמוקי יוסף – ברבית דאורייתא הערב והעדים לא פסולים כלל, וכן הלוה נפסל רק מדרבנן אע"ג שעבר על איסור תורה, כי אנשים חושבים שהאיסור חל רק על המלוה עצמו שמרויח, אבל הלוה מפסיד ולכן המלוה פסול מהתורה והלוה פסול רק מדרבנן. וברבית דרבנן כגון באבק רבית נפסל רק הנותן ולא המקבל, לכן הלוה לא פסול כלל וכ"ש שלא הערב והעדים.

שו"ע – פסק כמשנה וכרבא שהמלוה ברבית פסול בין המלוה ובין הלוה. וכר"י בתרוצו השלישי, שכל זה ברבית קצוצה שאסורה מהתורה, אבל ברבית מדרבנן פסולים מדרבנן.

סמ"ע (ריש ס' נב) – הערב נפסל מדרבנן אבל העדים לא.

ש"ג – משמע מהשו"ע שהן הערב והן העדים לא נפסלים.

המ"א – הביא כ"א את נמוקי יוסף שבאבק רבית (רבית דרבנן) נפסל רק המלוה ולא הלוה, הערב והעדים.

סעיף יא'

מרדכי בשם מהר"ם גרונובניג – אם יש עדים שאפטרופוס של מעות יתומים הלוה ברבית קצוצה את מעות היתומים פסול לעדות עד שיחזור חזרה גמורה, כי אפילו לגוי אסור.

השב"א, תשובות מהר"ל – כיום התפשט המנהג להלוות את מעות היתומים ברבית קצוצה אע"ג שזה לא כדון, ולכן אין לפסול את האפטרופוס כי הוא סבור שעושה מצוה להרויח מעות היתומים. וה"ה אם מלוה ברבית מעות של גוי.

בית יוסף – אפילו במקומות שלא התפשט המנהג לא נפסל משום שסבר שעושה מצוה.

שו"ע – פסק כרשב"א וכמהרי"ל.

סעיף יב'

גמרא – "בר ביניתוס אסהידו ביה תרי סהדי, חד אמר קמי דידי אוזיף בריביתא, וחד אמר לדידי אוזפיה בריביתא, פסליה רבא לבר ביניתוס". (שם) **השב"א** – עד החתום בשטר ומת, והעידו עליו שהלוה לישראל ברבית קצוצה, אם מפורסם שהוא מתעסק עם מעות של גוים תולים שהלוה מעות של גוי, ואם מפורסם שהוא אפטרופוס, תולים שהלוה מעות של יתומים ואז השטר שהוא חתום בו כשר.

וכל זה כשהוא מפורסם שמתעסק עם מעות של גוים או של אפטרופוס של יתומים, אבל אם אינו מפורסם פסול לעדות כמו בר ביניתוס שנפסל ולא תלו במעות של גוים או של יתומים.

היב"ש – אם העידו על אדם שמוחזק בכשרות שהלוה ברבית, תולים לומר שהלוה בדרך שאין בה איסור או שטעה וסבר שמותר להלוות בדרך זו.

שו"ע – פסק כרשב"א וכריב"ש.

סמ"ע – יש הבדל בין המקרה דנן שלא רבית למקרים אחרים כגון שבועת העדות שלא נאמן לומר ששכח, כי איסור שבועה ידוע לכל. וגם אם יאמר ששכח מה שנשבע, אדם נחשב מועד לעולם ותמיד זוכר את שבועתו. אבל במקרים בהם אומר שלא ידע שיש איסור בדבר כמו קושר ומתיר בשבת או רבית, כיון שלא יודע לא נזכר ולכן לא נפסל.

סעיפים יג'-יד'

גמרא – "יתנא: הוסיפו עליהם הגזלנים והחמסנים (שפסולים מדרבנן). גזלן, דאורייתא הוא? לא נצרכה אלא למציאת חרש, שוטה וקטן (גזלן דרבנן). מעיקרא סבור מציאת חרש, שוטה וקטן לא שכיחא, אי נמי מפני דרכי שלום בעלמא, כיון דחזו דסוף סוף ממונא הוא דקא שקלי (ועוברים על תקנת חכמים מפני חימוד הממון) פסלינהו רבנן...". (שם):

תוספות (ה"מ ה:), מרדכי – חמסן שפסול מדרבנן זה רק כאשר הוא חצוף לחטוף מיד ליד, אבל כאשר מעלים את חמסנותו ואומר שנאבדה לו, לא פסול.

גמרא – "תנא: עוד הוסיפו עליהם הרועים, הגבאים (שממנים המלכים לגבות מס) והמוכסים. רועים, מעיקרא סבור אקראי בעלמא הוא (שבהמתם נכנסת לשדות אחרים ורועה בהם באקראי), כיון דחזו דקא מכווני ושדו מלכתחילה גזרו בהו רבנן. הגבאים והמוכסים, מעיקרא סבור מאי דקיץ להו קא שקלי, כיון דחזו דקא יתירא פסלינהו (גבאים לוקחים יותר ממה שהוקצה להם).
 אמר רבא: רועה שאמרו, אחד רועה בהמה דקה ואחד רועה בהמה גסה. ומי אמר רבא הכי, והאמר רבא: רועה בהמה דקה בא"י פסולים, בחוצה לארץ כשרים, רועה בהמה גסה אפילו בארץ ישראל כשרים? ההוא במגדלים איתמר (כי הבהמות הדקות רצות לשדות של אחרים, אבל בהמה גסה אפשר לשמור עליה. וכל זה ביישוב, אבל מחוץ ליישוב אפילו בהמה גסה פסול כי יכול לשמור עליה).
 אמר רב יהודה: סתם רועה פסול, סתם גבאי כשר (עד ששומעים בו שלוקח יותר)". (שם)
תוספות – הגבאים והמוכסים, אע"פ שהחזירו פסולים, כי לא ידעו למי להחזיר. ועוד, שכיון שעסוקים בגבאות חשודים לחזור לקלוקלם.

למה סתם גבאי כשר? הגהות אש"י? – סתם גבאי כשר, כי שכרו קצוב וידוע עד שיוודע שלוקח יותר ממה שצריך.

למה סתם מוכסים פסולים?

רבנו חננאל – מוכס גובה לפי אומדן דעתו ומקל קצת מהמס על אוהביו ומכביד על אחרים.

טור ע"פ הבית יוסף, הרמב"ם – כל מוכס חשוד ליטול לעצמו יותר ממה שצוה המלך, כי מכניס לכיסו את מה שגובה מהצבור (משא"כ גבאי שמשכר מהמלך לא משנה כמה יגבה).

רש"י, תוספות – סתם מוכס דינו כסתם גבאי שכשרים לעדות. **הראש יוסף הקשה** לדעת הרמב"ם והטור מדוע לא נקטה הגמרא שגם סתם מוכס כשר.

ש"י

1. פסק כברייתות שבגזל מדרבנן פסול מדרבנן, כגון: גזל מציאת חרש, שוטה וקטן (רמ"א), חמסנים (שלוקחים קרקע או מטלטלים אחרי שמשכנעים את הבעלים למכור אע"פ שמשלמים על כך והוא לא רוצה) וכן רועי בהמה ודקה וגסה שלעצמם, שמוחזקים לרעות בשדות אחרים והם אוכלים תבואה של אחרים.

2. כברייתא, שסתם מוכסים פסולים כי חזקתם שלוקחים יותר מהקצוב להם בדין (רמב"ם). וסתם גבאי כשר עד שיתפס שלקח יותר (אשר"י). ואם נודע אפילו פעם אחת שלקחו יותר, פסולים.

רמ"א – פרש כרבנו חננאל, שמוכסים פסולים כי מקלים מהמס על אוהביהם ומכבידים על אחרים.

סמ"ע – כתוספות, שהגבאים והמוכסים אע"פ שהחזירו פסולים כי לא יודעים למי להחזיר. ועוד, שמא יחזרו לסורם.

סעיף טו'

גמרא ע"פ גרסת רש"י, רא"ש, בעל העיטור והסמ"ג – "אמר רב נחמן: גב ניסן (בזמן הקציר) וגב תשרי (זמן האסיף), לא שמיה גב. הני מילי באריסא ודבר מועט **ובדבר שנגמרה מלאכתו**. איכריה (שאינו אריס ואינו חולק בפרות) דרב זביד חד גב קבא דשערי ופסליה וחד גב קיבורא דאהיני ופסליה". (שם כו:)

הש"י – אריס טורח בקרקע ומורה התר לקחת יותר מחלקו. ובדבר שנגמרה מלאכתו שבו הוא מרגיש כפועל ומורה התר וסבר שהבעלים לא מקפיד.

גמרא ע"פ גרסת הר"ף והרמב"ם – "אמר רב נחמן: גב ניסן (בזמן הקציר) וגב תשרי (זמן האסיף), לא שמיה גב. הני מילי באריסא ודבר מועט **ובדבר שלא נגמרה מלאכתו**. איכריה (שאינו אריס ואינו חולק בפרות) דרב זביד חד גב קבא דשערי ופסליה וחד גב קיבורא דאהיני ופסליה". (שם כו:)
והסביר הרמב"ם, שדוקא כל זמן שלא נגמרה מלאכתו מורה ואמר שכיון שעוסק במלאכה מותר לקחת, אבל כשנגמרה מלאכתו הרי זה כנגיבה.

ש"י – פסק כגרסת הר"ף והרמב"ם, שאריס שלקח דבר מועט מהפירות ביומי ניסן ותשרי **קודם** שתיגמר מלאכתו (והוא מורה התר לעצמו שאוכל בטרחת עבודתו) אע"פ שלקח שלא מדעת בעל השדה אינו גב וכשר לעדות, כי אין בעל השדה מקפיד.

רמ"א – פסק כגרסת רש"י וסיעתו שמדובר בדבר שנגמרה מלאכתו, כי אז מורה התר ואומר שהתורה התירה לפועל לאכול מדבר שנגמרה מלאכתו.

סעיף טז'

משנה – "ואלו הם הפסולים: המשחק בקוביה ומלוי ברבית ומפריחי יונים וסוחרי שביעית... אמר רבי יהודה: אימתי? בזמן שאין להם אומנות אלא הוא, אבל יש להם אומנות שלא הוא כשרים". (שם כד:)

פסול משחק בקוביה

גמרא – "משחק בקוביה מאי קא עביד? אמר רמי בר חמא: משום דהוי אסמכתא, ואסמכתא לא קניא. רב ששת אמר: כל כי האי גונא לאו אסמכתא היא, אלא לפי שאין עסוקים ביישובו של עולם. מאי בינייהו? איכא בינייהו דגמר אומנות אחרית, דתנן: א"ר יהודה: אימתי בזמן שאין להם אומנות אלא הוא, אבל יש להן אומנות שלא הוא, כשרים... (שם)

ר"ף – הלכה כרב ששת, כי רמי בר חמא חולק הן על רבי יהושע בן לוי והן על רבי יוחנן (בהמשך הגמרא) שאמרו שרבי יהודה מפרש את דברי תנא קמא.

המב"ם, טוה – רבי יהודה מתייחס לרישא שכולל גם משחק בקוביה וגם מפריחי יונים, כי הטעם באלו שהם לא עוסקים ביישובו של עולם, אבל אם יש להם אומנות אחרת אז כן עוסקים ביישובו של עולם, משא"כ סוחרי שביעית או מלוי ברבית שיש כאן בעיה של גזל.

מה החשש כשלא עוסקים ביישובו של עולם?

המב"ם – חזקתו שמתפרנס מהקוביה והרי זה אבק גזל. כלומר, אע"פ שקונה את הממון, כיון שלא הוקנה בקנין גמור אלא ע"י שחוק והיתול נחשב לאבק גזל. ונפסל רק כשיש לו הנאת הגוף מאבק הגזל והיינו כשאין לו ממון אחר להתפרנס אלא נהנה מאבק גזל זה. לפי זה אם יש לו ממון אחר שמתפרנס ממנו ומשתמש בממון זה כדי לשחק שוב, אינו פסול ולא חוששים שיעיד שקר.

הש"ג, טוה – הכוונה שלא מבינים מהו טורח הממון ויכולים בקלות להעיד שקר ולהפסיד ממון אחרים, ולכן פסול לעולם אפילו אם ניזון מממון אחר כל עוד שאין לו אומנות אחרת.

פסול מפריחי יונים

גמרא – " מפריחי יונים : מאי מפריחי יונים? הכא תרגומה : אי תקדמיה יונך ליון (ליוני אתן לך כך וכך). רבי חמא בר אושעיא אמר : ארא (מביא יונים אליו והרי זה גזל).

מאן דאמר אי תקדמיה יונך ליון מ"ט לא אמר ארא? אמר לך : ארא, מפני דרכי שלום בעלמא (ואין זה גזל ממש). ומאן דאמר ארא, מאי טעמא לא אמר אי תקדמיה יונך ליון? אמר לך היינו משחק בקוביא. ואידך, תנא תולה בדעת עצמו ותנא תולה בדעת אחרים...

מיתבי: המשחק בקוביא אלו הן המשחקים בפספסים. ולא בפסיפסים בלבד אמרו, אלא אפילו קליפי אגוזים וקליפי רימונים... ומפריחי יונים, אלו שממרים את היונים (מרגיזים אותן ונלחמות זו בזו). ולא יונים בלבד אמרו אלא אפילו בהמה, חיה ועוף...". (שם כה. -):

טוה – סבר כמ"ד אי תקדמיה יונך ליון אז תתן לי כך וכך ואם לא אתן לך כך וכך, וה"ה העושים כן לכל מיני חיה ועוף. וכל זה כשאין לו אומנות אחרת כנ"ל.

המב"ם – סבר שמפריחי יונים משום ארא שגוזלים אחרים, ששולח את יונו להביא יונים משובכים אחרים. (והכס"מ כתב שכ"ש אי תקדמיה יונך ליון וזה נכלל בכלל משחק בקוביא אם אין לו מלאכה אחרת)

הלכה

שנ"א

1. כמשנה והגמרא וכפרוש רבי חמא בר אושעיא וכרמב"ם, שמפריחי יונים (שמביאים יונים משובכים אחרים) ביישוב פסולים כי גוזלים יונים של אחרים (משום ארא). וכן סוחרי שביעית, שיושבים בטלים וכשמגיעה שביעית אוספים את הפרות שלוקחים וסוחרים בהם פסולים מדרבנן.

שנ"א – פסול מדרבנן כי היונים באים מעצמם, ואסרו זאת חכמים משום דרכי שלום כמו גזל חש"ו.

שנ"א – דוקא מפריחי יונים ביישוב, אבל אם עשו זאת במדבר שם הכל הפקר ופסול שלא נפסלים.

שנ"א – פסק השו"ע לפי הרמב"ם שכאן משום גזל פסול אפילו יש לו אומנות אחרת.
2. כמשנה, שה"ה משחק בקוביא. וכל זה כשאין להם אומנות אחרת ולא עוסקים ביישובו של עולם ואז זהו אבק גזל ופסולים, אבל אם יש להם אומנות אחרת כשרים.

שנ"א – זה המשך דעת הרמב"ם, ואם האומנות לא מספיקה לו כדי פרנסתו והוצאתו אז ג"כ פסול כי נהנה מממון משחק זה (משא"כ לרש"י וטור שכשר כי יש לו אומנות ומכיר בטורח הממון). וה"ה אם אין לו אומנות כלל ודאי פסול.

אבל אם יש לו ממון אחר להתפרנס ממנו ולא ממון זה, ג"כ כשר. (משא"כ לרש"י ולטור שהעיקר שתהיה אומנות כלשהי)
3. כברייטא, שלא רק משחק בקוביא אלא אפילו משחקים בקליפי אגוזים או רימונים. וה"ה משחקים בבהמה, חיה ועוף (שזה כמו משחק בקוביא) ואומרים כל הקודם את חברו מנצח זוכה ונוטל שנים, אם אין לו אומנות אחרת אלא זאת, פסול לעדות משום אבק גזל. וכל הפסולים האלו הם מדרבנן.

סעיף יז'

משנה – "כל שישנו במקרא, במשנה ובדרך ארץ לא במהרה הוא חוטא, שנאמר והחוט המשולש לא במהרה ינתק, וכל שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ אינו מן הישוב".

גמרא – "א"ר יוחנן : ופסול לעדות". (קדושין מ:)

מדוע פסול לעדות? המב"ם – כל מי שירד לכך, חזקתו שעובר על רוב עבירות שיבואו לידו.

גמרא – "תנו רבנן : ששה דברים נאמרו בעמי הארץ : אין מוסרים להם עדות ואין מקבלים ממנו עדות (כי אינו יודע לכוון)...". (פסחים מט:)

קשה, הרי במסכת חגיגה (כב.) כתוב שמקבלים עדות כיום מעם הארץ ע"פ דעת רבי יוסי?

ה"נ, המב"ם, טוה – הרי"ף תרץ, שבחגיגה מדובר בעם הארץ שישנו בדרך ארץ (במצוות) ובפסחים מדובר גם שאינו בדרך ארץ.

מדבריו משמע שלא מקבלים עדות מעם הארץ אפילו בדיעבד כי אינו לא במקרא, לא במשנה ולא בדרך ארץ, ומי שירד לכך חזקתו שעובר על רוב עברות שיבואו לידו. לפיכך צריך שיהיה מוחזק ישנו בדרך ארץ, גמילות חסדים ונוהג בדרכי ישראל מקבלים עדותו ע"פ רבי יוסי. וכ"פ הרמב"ם. ולכן הסיק הטור, שכל ת"ח הוא בחזקת כשר עד שיפסל וכל עם הארץ הוא בחזקת פסול עד שיוחזק שישנו בדרך ארץ.

הש"ג, ה"ז – רש"י תרץ, שבשניהם מדובר שאינו במקרא ובמשנה אבל ישנו בדרך ארץ ומצוות, ויש מחלוקת בין הסוגיות והברייתא בפסחים היא כחכמים החולקים על רבי יוסי. ואע"פ שבמצב זה כשר לעדות, מ"מ חכמים סוברים שלא מקבלים לכתחילה את עדותו. וכיום מקבלים אפילו לכתחילה כי סומכים על עדותו. והסכים עמו הר"ן.

[רא"ש] – מפשט דבריו משמע שעם הארץ אפילו אם אינו במקרא, משנה ודרך ארץ, אע"פ שהוא פסול מקבלים את עדותו מדברי יוסי ע"פ כורח המציאות. **אמנם בבית יוסף כתב**, שהרא"ש פוסק שלא כרבי יוסי אלא כברייתא בפסחים שלא מקבלים עדות מעם הארץ כלל כי מן הסתם אינו בדרך ארץ. וא"כ שיטתו כמו שיטת הרמב"ם]

שנ"ע

1. כרבי יוחנן, שמי שאינו במקרא, במשנה ודרך ארץ (באף לא אחד) הרי זה בחזקת רשע ופסול לעדות מדרבנן, כי הבטלה מביאה לידי חטא.
  2. כברייתא בפסחים וכפרוש הרמב"ם והטור שלכן לא מוסרים עדות לעם הארץ ולא מקבלים ממנו עדות אא"כ הוא מוחזק שעוסק במצוות, גמ"ח ודרך ארץ אע"פ שאינו במקרא ובמשנה.
  3. כמסקנת הטור, שכל ת"ח הוא בחזקת כשר עד שיפסל וכל עם הארץ הוא בחזקת פסול אפילו בדיעבד עד שיוחזק שעוסק במצוות, גמ"ח והולך בדרכי ישרים. ומי שיקבל עדות מעם הארץ בטרם יוחזק הרי הוא הדיוט ועתיד ליתן את הדין ומאבד ממונם של ישראל.
- סמ"ע** – העיקר בכל הנ"ל הוא שצריך להיות בן מצוות והולך בדרכי ישרים. לכן:
- כשידוע שאינו בשלשתן (מקרא, משנה ודרך ארץ) פסול לגמרי אפילו בדיעבד.
- כשהוא בר שלשתן כשר אפילו שלא ידוע שעוסק במצוות, כי חזקה שהוא כך.
- כשידוע שאינו בן מקרא ומשנה אך לא ידוע אם הוא בדרך ארץ ומוחזק במצוות לכתחילה אין לקבל עדותו אא"כ הוא מוחזק במצוות ודרך ארץ, ובדיעבד עדותו כשרה.

סעיף יח'

פסול עדות משום אכילה בפרהסיא

גמרא – "ית"ר: האוכל בשוק הרי זה דומה לכלב. ויש אומרים פסול לעדות. אמר רב אידי בר אבין: הלכה כיש אומרים". (שם)

הש"ג – האוכל בשוק לא מקפיד על כבודו ואינו מתבייש לזלזל בעצמו ולהיפסל. **תוספות הקשו**, הרי בירושלמי כתוב שאין זה שבח לתלמיד חכם לאכול בשוק. משמע שלאחר כן! התוספות הביא כמה הסברים:

הבנן חננאל – מדובר שחוטף ואוכל ופחות משה פרוטה וכך לא נקרא גזלן שמתחייב מלקות או שגזל דבר שאינו מקפיד עליו.

הבנן אליהו – מדובר שהולך לחנוונים וטועם משל כולם מעט מעט כאילו רוצה לקנות מהם, וכך הוא דומה לכלב שאוכל קצת מכל דבר.

ה"ת ע"פ תוספות, רמב"ם ע"פ המישרים – מדובר שאוכל סעודה עם לחם בשוק שזה גנאי יותר אפילו לא לתלמיד חכם.

ה"ת ע"פ הרא"ש והטור – מדובר שקובע סעודה בשוק.

המב"ם ע"פ הגי' יוסף – אם אוכל בשוק במקום שאין בו רוב עם אלא רק קצת עוברים ושבים לא נפסל.

פסול משום קבלת צדקה מהגוים

גמרא – "אמר רב נחמן: אוכלי דבר אחר (מקבלי צדקה מהנוכרים) פסולים לעדות. הני מילי בפרהסיא, אבל בצנעא לא. ובפרהסיא נמי לא אמרן אלא דאפשר ליה לאתזוני בצנעא וקא מבזי נפשיה בפרהסיא, אבל לא אפשר ליה, חיותיה הוא". (סנהדרין כו:)

פסולים נוספים לעדות משום בזיון

המב"ם – הבזויים פסולים לעדות מדרבנן, כגון האוכלים בשוק לפני כולם, הולכים ערומים בזמן שעוסקים במלאכה מנוולת, וכן כל אלו שלא מקפידים על הבושת, שאלו חשובים ככלב ולא מקפידים על עדות שקר.

הלכה

שנ"ע – כגמרא וכדעת י"א, שהבזויים, שאוכלים בשוק לפני כולם וכן אלו שהולכים ערומים בשוק (כרמב"ם) ועוסקים במלאכה מנוולת וכיו"ב ולא מתביישים הרי אלו חשובים ככלב וחזקתם שלא יקפידו על עדות שקר כי לא אכפת להם אם יתביישו כשיתגלה הדבר. וכגמרא, שה"ה אלו שמקבלים צדקה מהגוי בפרהסיא אע"פ שיכולים לזון בצנעא, מכיון שעושים זאת בפרהסיא פסולים.

סמ"ע – זה כשאוכל בשוק לפני כולם בפרהסיא, אבל בצנעא, זה גנאי אבל לא נפסל.

פסול משום שכר עדות

משנה – "הנוטל שכר לדון, דיניו בטלים". (בכורות כט).

גמרא – "מנא הני מילי? א"ר יהודה אמר רב: דאמר קרא – ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים... מה אני בחנם אף אתם בחנם". (שם)

המ"א

1. כגמרא והרמב"ן, שמי שנוטל שכר להעיד עדותו בטלה (וכמו הנוטל שכר לדון). ואין צריכים הכרזה, אלא הדין והעדויות בטלים מעצמם. **ט"ז** – כל זה כשאין להם טרחה, אבל אם זה טרחה מותר לקבל שכר.
2. כר"ן, שאם העד החזיר הממון ואח"כ העיד באותה עדות עצמה עדותו קיימת, וא"צ הכרזה כי זהו קנס שקנסו אותו חכמים שיתבטלו מעשיו כ"ז שנוטל שכר.
- האם עדותו כשרה למפדע? גוב"ז** – מכשירים עדותו למפדע. **פת"ש** – כתב ע"פ הר"ן שצריך להעיד מחדש, ודחה את הנוב"י. **מתי יכול לחזור ולהעיד?**
- גתיבות** – רק כאשר לקח שכר משני הצדדים יכול לחזור ולהעיד כי הוא פסול מדין קנס, אבל אם לקח שכר מצד אחד הרי הוא נוגע בדבר ופסול מדאורייתא ואסור לו להעיד יותר בעדות זו גם אם יחזיר.
- קצות החושן – גם אם קיבל רק מצד אחד הוא פסול מדרבנן ואינו נוגע בדבר (כי אין לו שום טובה מהעדויות) ויכול להעיד לאחר שיחזיר.
3. כרשב"א, שכל זה בעדים שראו המעשה וחייבים להעיד, אבל אם אינם מחוייבים להעיד, אז מותר להם לקבל שכר ללכת ולראות ולהעיד.
- ש"ך** – השו"ע באבן העזר ס' קל סעי' כא כתב שעדי גט לא יטלו שכר יותר משכר בטלה מוכח.
4. כהגהות אשר"י, שדין שדן ובא בעל הדין לתת לו מתנה על שהיפך בזכותו אסור לקבל.
- באר היטב** – לא הבין מדוע הלכה זו כתובה בהלכות עדות ולא בהלכות דיינים.
- פת"ש בשם תפארת יעקב** – ענה לשאלת הבאה"ט, שמכאן לומדים שדוקא לדין אסור לקבל אבל העד יכול לקבל **לאחר** שהעיד לטובתו, כי אין זה שוחד, אלא קנס חכמים שאסור להעיד תמורת שכר וכאן כבר סיים את עדותו.
5. כמהרי"ק, שכל מה שאדם מעיד לסיבת יסורים ויראה אין בו ממש.

סעיף י"ט

הבנו יקר – גוים המוחזקים שאינם שקרנים כשרים לעדות.

ה"נ. המב"ם. תוספות. רא"ש. מרדכי. הגהות אשר"י – גוי אינו כשר לעדות אפילו מוחזק שאינו משקר כי אינו בכלל אחיו ("עד שקר העד שקר ענה

באחיו"), ולא עדיף מעבד כנעני שפסול.

שו"ע – פסק כרוב הראשונים שגוי ועבד פסולים לעדות.

סעיף כ'

הגהות אשר"י – השונא לחברו ואמר לו בפני רבים שילך וימסור את ממונו לעכו"ם הוא רשע ופסול לעדות.

גית יוסף – מדובר במוחזק שעושה מעשה או שהתרו בו, אבל בלא זה לא, כי יש אנשים שמגזימים אבל לא באמת ימסור את ממונו. ואפשר לומר, שכיון

ששונא אותו ואמר בפני רבים, אז אע"פ שלא התרו בו פסול כי העיז פניו וחזקתו שימסור וכ"כ בכלבו. והרמב"ם חולק על זה ומצריך התראה.

שו"ע – פסק את דברי הגהות אשר"י.

סמ"ע – דוקא שונא שאומר כן ברבים פסול כי מחמת שנאתו יש חשש שיעשה מה שאמר, אבל באחרים לא חששו.

סעיף כא'

תוספות – ממזר, פצוע דכה וכרות שפכה, אע"פ שפסולים מלבוא בקהל, כשרים לעדות, כי לא מעשיהם הרעים גרמו.

הגהות אשר"י – ערל שמתו אחיו מחמת מילה ולכן לא מלו אותו, כשר לעדות, כי התורה פטרה אותו, שנאמר "וחי בהם".

שו"ע – פסק את דברי הראשונים.

סעיף כב'

המב"ם – המוסרים והאפיקורסים והמינים והמשומדים פחותים מן הגוים ואין להם חלק לעולם הבא ואפילו רשעים לא נקראו ולכן אין צריך לומר

שפסולים לעדות.

גית יוסף בשם מצא כתוב – אם פגע בחברו וביקש מחילתו ומחל לו, עדין לא כשר לעדות אפילו עבר יום הכפורים אחרי שמחל לו כי צריך לשוב בתשובה

שלמה.

מהרי"ק בשם המרדכי – משומד שחזר בו, כיון שהותר בציבור וקיבל עליו תענית, אע"פ שלא סיים, כיון שחזר בו וקיבל עליו תשובה מיד חוזר

לכשרותו. **והסביר תרומת הדשן**, שמכיון שמומר נבלע בין העכו"ם וזה נבדל מהם וקיבל על עצמו תשובה, מוחזק הוא שודאי יעשה תשובה שלמה.

שו"ע – פסק את לשון הרמב"ם.

פת"ש – מוסרים חייבים קודם להכריז עליהם ורק אז נפסלים.

1. ע"פ הבית יוסף כתב שאפילו מחל הנמסר למוסר פסול לעדות עד שישובה בתשובה שלמה.
  2. פסק כמהרי"ק, שמומר שחזר בתשובה וקיבל עליו תשובה כשר מיד אע"פ שלא עשה עדין את התשובה.
- ש"ט** – לפי הסבר תרומת הדשן לכאורה מדובר דוקא במומר לעכו"ם, אבל להלכה בכל מומר הדין כך אפילו מומר לעבירה אחת.
- פת"ש בשם מהר"ק** – מ"מ צריך התחלת תשובה וקצת סיגופים.

מתי נפסל מדין מוסר?

פנ"מ מאהרות – למד מהש"ך שמוסר פסול לעדות מדרבנן כי עבר על דינא דגרמי, ולכן כדי לפסול מישהו מדין מוסר צריך לחקור היטב ולהכריז עליו בבית דין ולהעניש אותו ברבים. וכל זמן שלא נפסל בבי"ד אין לפסול שטר שחתם עליו.

גית מאיר – הקשה על דבריו, שדין התשלומים הוא מדרבנן כי זה מדינא דגרמי, אבל בדיני שמים חייב, וכן עבר עליו "לא תלך רכיל", משא"כ בשאר גזל מדבריהם. ועוד, שהשו"ע כתב שהוא פחות מעכו"ם וא"כ ודאי שיש כאן פסול דאורייתא.

תנוצ הפת"ש – גם הפנים מאירות יסכים שיש כאן עבירה מהתורה במוסר, אלא שאינו רשע דחמס, כי זה רק דינא דגרמי ולכן אינו פסול מהתורה (אא"כ חייב מלקות), ולכן אע"פ שעבר עבירה מהתורה נפסל מדרבנן כי אין מלקות בדינא דגרמי ולכן חייב הכרזה.

דין אנוסים

סמ"ע בשם הרא"ש והריב"ש – אם המירו מחמת אונס נפשות וכשהיתה להם אפשרות מילוט וחזרה שבו מיד כשרים לעדות. ואפילו עברו עבירות שדין ייהרג ואל יעבור, אונס רחמנא פטריה. אבל אם לאחר זמן השתקעו ועברו עבירות נפסלו אע"פ שתחילתם באונס, סופם ברצון.

המ"א – כריב"ש, שהאנוסים שהמירו דתם מיראה ובסתור מקיימים מצוות, כשרים להעיד. (ע"ע בזה ס' מב סוף סעי' ה')

סעיף כג'

גמרא – "וא"ר אבהו א"ר אלעזר: כולם (כל הפסולים) צריכים הכרזה בבית דין. רועה, פליגי בה רב אחא ורבינא: חד אמר בעי הכרזה וחד אמר לא בעי הכרזה (כי העבירה שלו מפורסמת לכל). בשלמא למאן דאמר לא בעי הכרזה, היינו דאמר רב יהודה אמר רב: סתם רועה פסול, אלא למ"ד בעי הכרזה, מאי סתם רועה פסול? דבסתמא מכריזין עליה.

ההיא מתנה דהווי חתימי עלה תרי גזלנים. סבר רב פפא בר שמואל לאכשורה, דהא לא אכריזין עליהו. אמר ליה רבא: נהי דבעינן הכרזה בגזלן דרבנן, בגזלן דאורייתא מי בעינן הכרזה?!" (סנהדרין כו:)

למה בפסול מדרבנן חייב הכרזה? המ"ם – בפסול דרבנן חייב הכרזה כדי לא לאבד זכות העם (היינו ממון הבריות), שהרי לא ידעו שהוא פסול ופסולו רק מדרבנן.

טור – הלכה שרועה חייב הכרזה בבית הדין, כי במחלוקת רב אחא ורבינא הלכה כדברי המקל. כלומר, במקרה שלא באו עדים שהכניס עדרו לשדה חברו, צריך להכריז עליו.

נמקד: יוסף בשם הנא"ה – כל מה שצריך הכרזה זה לגבי שאר עדויות, אבל לאותו עדות שנפסל בשבילו פסול אפילו בלא הכרזה. הש"ך לא הבין מדוע נכתב דין זה בבי"ב ובסמ"ע, שהרי זה לדעת המקשן שסבר שנפסל לעדות ע"פ עצמו, אבל למסקנה שעושים פלגין דיבורא א"כ זה לא שייך, ואם מישהו אחר מעיד שעבר עבירה זו עדות אחרת]

מהר"ב בשם ראב"ן – מי שהוציאו אותו הקהל מבית הכנסת מפני ששיחק בקוביה, אין לך הכרזה גדולה מזו.

שנ"ע – פסק כרבא וכרמב"ם שהפסול מהתורה לא צריך הכרזה ועדותו בטלה מיד, אבל הפסול מדבריהם כל העדות שהעיד קודם שהכריזו עליו כשרה כדי לא לאבד זכות העם (ממון העם), כי לא ידעו שהוא פסול.

סמ"ע – הלכה כטור שרועה ומוכסים גם צריכים הכרזה.

האם בעבירה דאורייתא שאין בה מלקות צריך הכרזה? עבודת הגרשוני – צריך הכרזה. **מהר"ט** – אין צריך.

פת"ש – הביא מחלוקת אחרונים גדולה האם גם בעדות איסור צריך הכרזה (כנסת הגדולה, מהריב"ל, מבי"ט, תשב"ץ, שו"ע רבי יוסף קארו ועוד) או שרק בעדות ממון אבל בעדות איסור לא (דעת מהרי"ט ורדב"ז).

1. כריב"ש, שאפילו פסול מהתורה נפסל רק כשודאי עבר עבירה, אבל אם ספק לנו, כגון שהעידו שעבר עבירה ולא יודעים אם עבר קודם עדותו או אחר עדותו אז מעמידים אותו בחזקת כשרותו וכל מה שהעיד כשר עד אותה עדות.
2. כמרדכי בשם ראב"ן, שאם נענש ברבים על עבירה דינו כהכרזה.

סעיף כד'

גמרא – "הנהו קבוראי דקבור נפשא ביום טוב ראשון של עצרת (בגלל ממון עברו עבירה וזהו רשע דחמס). שמתניהו רב פפא ופסלינהו לעדות, ואכשרינהו רב הונא בריה דרב יהושע. אמר ליה רב פפא: והא רשעים נינהו! סברי (הקוברים) מצוה קא עבדי. והא משמתינן להו? סברי כפרה קא עבדי רבנן (שמשמתיים אותם משום כפרה ולא כדי שלא יעשו זאת שוב)". (סנהדרין כו:)

המב"ם.רא"ש.שו"ע

1. אם העידו שנים שעבר עבירה, אע"פ שלא התרו בו פסול לעדות (הב"י כתב שלמד זאת מהגמרא הנ"ל, שאותם קברנים לא התרו בהם ולכן חשבו שעשו מצוה ובכל זאת הכשיר אותם רב הונא בריה דרב יהושע רק בגלל שחשבו שעשו מצוה, אבל בלא זה היה מודה שפסולים).
ש"ך – **הקשה מהרמ"א** לעיל בסעיף ב' שם כתב שאם אין מלקות פסול מדרבנן? **ותרץ בהגהות**, ששם מדובר שלא חייבים כלל על העבירה מלקות, אבל כאן מדובר שחייבים מלקות אלא שלא התרו בו וא"א ליישם אותם.
2. כל זה כשעבר על עבירה ברורה לכל ישראל שהיא עבירה כגון שנשבע לשקר או לשוא או גזל, אבל אם ראו שעושה דבר שקרוב להיות שוגג חייבים להתרות בו קודם שייפסל. לכן, אם ראו אותו קושר בשבת או מתיר צריכים להודיעו כי רוב העם לא יודעים שזה אסור. וכן אם ראו אותו עושה מלאכה בשבת או יו"ט צריכים להתרות בו שמא שכח.
וכן המשחק בקוביה או מוכס או גבאי שמוסיף לעצמו צריכים להודיעו שדבר זה פוסל אותו לעדות כי רוב העם לא יודעים דברים אלו.
סמ"ע – שלושה סוגים של הודעות נכתבו בשו"ע: א. אולי לא יודע שמלאכה זו אסורה (קושר ומתיר). ב. אולי לא ידוע לו שהיום שבת (אע"פ שהמלאכה מפורסמת). ג. אולי לא יודע שיפסל לעדות אם יעבור על העברה (כגון משחק בקוביה).
נתיבות – משמע מדברי הסמ"ע שאפילו בעבירה מדאורייתא חייב לדעת שייפסל. **ודחה זאת הנתיבות**, כי נקרא רשע גם אם לא ידע זאת בעברה מהתורה (ואכן השו"ע כתב זאת רק לגבי עברה מדרבנן כגון משחק בקוביה).
העק"א – חשש לקידושין שנעשו בפני שני עדים המגלחים בתער, כי אולי לא יודעים שאסור.
3. **כלל הדבר: כל עבירה שהעדים רואים שהוא רשע ועושה זאת בזדון, אע"פ שלא התרו בו, פסול לעדות ואינו לוקה. אבל כל מקרה בו אפשר למצוא זכות כלשהי לא פוסלים אותו.**

סעיף כה'

גמרא – "ואמר רב יוסף: פלוני רבעו לאונסו הוא ואחר מצטרפים להורגו. לרצונו (שרבעו לרצונו), רשע הוא, והתורה אמרה אל תשת רשע עד. רבא אמר: אדם קרוב אצל עצמו, ואין אדם משים עצמו רשע (ופלגין דיבורא)". (שם ט:)

המב"ם – מ"מ אין עושים אותו עד לכתחילה.

ספר התרומה – אין אדם משים עצמו רשע דוקא לענין עדות, אבל אם טוען על חברו ענין שמיים עצמו רשע טענתו טענה.

הדין כשיוצא על אדם קול שעשה עבירה: רא"ש – לא נפסל בקול אפילו אם אינו פוסק. **השב"א** – אם הקול אינו פוסק נפסל.

שו"ע – פסק כרבא, שאדם לא נפסל לעדות ע"פ עצמו אלא ע"פ עדים, כי אדם קרוב אצל עצמו ולא יכול להשים עצמו רשע.

פת"ש – ודוקא שנים, אבל ע"פ אחד לא נפסל אפילו מדרבנן.

פת"ש – מביא שרב אחד רצה לחלק בין מקרה בו בא להודות שהוא רשע ולעשות תשובה שלא נאמן כי אולי מערים לפסול עדויותיו שהעיד, לבין מקרה בו רוצה להתנצל בעצמו ולומר שלא חטא ומבינים מדבריו שכן ואז הוא כן חשוד, ואמר על זה מהר"ם מלובלין שאין לחלק בזה כי אדם כשמעיד על עצמו נפסל מדינא מטעם קורבה לעצמו ואין חלק בשום אופן שום חילוק.

המ"א – כרמב"ם, שמ"מ אם העיד על עצמו אין עושים אותו עד לכתחילה.

דין חשוד על העריות

גמרא.ע"פ גהסת רש"י.ובעל העיטור – "אמר רב נחמן: חשוד על העריות כשר לעדות. אמר רב ששת: עני מר ארבעין בכתפיה וכשר. אמר רבא: ומודה רב נחמן לענין עדות אשה שהוא פסול. **אמר רבינא ואיתימא רב פפא: לא אמרן אלא לאפוקה** (שאינו נאמן לומר מת בעלה או גרשה), **אבל לעיולה לית לן בה**". (סנהדרין כו:)

גמרא.ע"פ גהסת הר"ן.המב"ם.והרא"ש – "אמר רב נחמן: חשוד על העריות כשר לעדות. אמר רב ששת: עני מר ארבעין בכתפיה וכשר. אמר רבא: ומודה רב נחמן לענין עדות אשה שהוא פסול. **אמר רבינא ואיתימא רב פפא: בין לאפוקה בין לעיולה**". (סנהדרין כו:)

מהו חשוד על העריות?

הש"ג.ה"ה.ה"ה – מדובר שבא על הערוה אך לא התרו בו, ורב נחמן מכשיר כי יצרו תקפו.
תוספות.רא"ש.ה"ה – מתייחד עם העריות ויש רק **חשד** שבא עליהם אך בלא עדים.

כמי הלכה?

רב האי.גאון.המב"ם – הלכה כרב ששת שחשוד על העריות פסול לכל עדות שהיא, וכפרוש ר"ת שפסול רק כשבא על הערוה.

רא"ש – הלכה כרב נחמן שלעדות אשה פסול, כי רב ששת לא נחלק עליו אלא תמה בשאלה. ועוד שהאמוראים דנו בדבריו.
ההרעה הגיית יוסף – **אם העידו עליו שנים שבא על הערוה** אפילו בלא התראה פסול לכו"ע, כי הרי"ף שפרש את הסוגיה כך פסק כרב ששת (ולרא"ש ג"כ בזה לא הכשיר רב נחמן). **ואם רגיל בעריות ורק קול יוצא עליו**, לרי"ף כשר לשאר עדויות ולרא"ש ג"כ כשר כרב נחמן לשאר עדויות, אבל להתיר אשה לשוק פסול וספק לגבי עדות קדושין בגלל הגרסאות בגמרא.

המ"א – כטור בסעי' ט' שאין פוסלים אדם לעדות על סמך קול שיצא עליו שעושה עבירה. וכדעת הרא"ש ורז"ה שפסקו כרב נחמן, שמי שיוצא עליו חשד או קול שמתייחד עם עריות כשר לכל עדות חוץ מעדות אשה (בין להתירה ובין להגדירה כמקודשת).
חלקת מחוקק, בית שמואל (בס' מב) – זהו פסול דרבנן, כי התייחדות אינה מפורשת בתורה, ואין עדין שעבר על ביאה שאסורה מהתורה.

סעיף כו'

גמרא – "ואמר רב יוסף: פלוני רבעו לאונסו הוא ואחר מצטרפים להורגו. לרצונו (שרבעו לרצונו), רשע הוא, והתורה אמרה אל תשת רשע עד. רבא אמר: אדם קרוב אצל עצמו, ואין אדם משים עצמו רשע (ופלגין דיבורא ומצטרפים).
 פלוני בא על אשתי הוא ואחר מצטרפים להורגו אבל לא להורגה. מאי קמ"ל פלגין דיבורא, היינו הך! מהו דתימא אדם קרוב אצל עצמו אמרינן, אצל אשתו לא אמרינן, קא משמע לן...
 דבעי רבא: פלוני רבע שורי מהו? מי אמרינן אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם קרוב אצל ממונו, או דילמא אמרינן אדם קרוב אצל ממונו? בתר דבעיא הד פשטה: אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם קרוב אצל ממונו". (שם ט: ג.)
גמרא – "בר בינינוס אסהידו בי תרי סהדי, חד אמר קמי דידי אוזיף בריביתא, וחד אמר לדידי אוזפי בריביתא (לי הלוח ברביתא), פסליה רבא לבר בינינוס. והא רבא הוא דאמר לוח ברביתא פסול לעדות והוה ליה רשע והתורה אמרה אל תשת רשע עד: רבא לטעמיה, דאמר רבא: אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים עצמו רשע (ולכן לא מאמינים לו שלוח ברביתא אלא רק שבר בינינוס הלוח ופלגין דיבורא)". (סנהדרין כה).

הש"ג, רמב"ם – מכיון שאין אדם קרוב אצל ממונו, אז שורו יסקל על סמך עדותו.

ראב"ד – מכיון שאין אדם קרוב אצל ממונו התכוון להעיד על השור ואי אפשר לעשות פלגין דיבורא, ומתוך שאינו נאמן על שורו שהוא ממונו אינו נאמן על הרובע ועדות שבטלה מקצתה בטלה כולה.

שו"ע – פסק כגמרא ע"פ המעשה עם בר בינינוס שלוח שמעיד על המלוה שהלוה לו ברבית ויש עד אחר מצטרפים לפסול את המלוה כי פלגין דיבורא ומאמינים לגבי המלוה ולא לגבי עצמו. וכן אם העיד שפלוני רבעו לרצונו או שבא על אשתו (מדובר שאומר אשתך זינתה עמי – רשב"א) או שרבע שורו (כרש"י ורמב"ם שנאמן לסקול את שורו) הוא ואחר מצטרפים לפוסלו.

המ"א – ה"ה שנגזל יכול להעיד על הגזלן כמו הלוח על המלוה, כל עוד שאין (לו) [להם] הנאה מעדותו.

סמ"ע – כתב שהשו"ע כרמב"ם ומדובר **שהמלוה לקח גם את כסף הרבית** ולמרות זאת הלווה יכול להעיד כי עדותו לגבי עצמו (שהלוה) אינה עדות (וכאילו מעיד שפלוני הלוח למישהו ברבית) וכ"כ גם הריב"ש, אבל המרדכי כתב שמדובר שהלוה ברבית ולא לקח כלום.

ש"ך – **הקשה על הסמ"ע**, שהרי לשון הרמב"ם והשו"ע כלשון הש"ס שלא לקח כלום. **ועוד**, הרי הרמ"א כתב שנגזל פוסל את הגזלן אם אין לו הנאה, וכאן אם לקח המלוה אז יש ללוח הנאה כי מעוניין בכספו בחזרה. **לכן משמע כמו המרדכי שהמלוה לא לקח כלום**. (אע"פ שהריב"ש חלק על זה)

סעיף כז'

גמרא – "בר בינינוס אסהידו בי תרי סהדי, חד אמר קמי דידי אוזיף בריביתא, וחד אמר לדידי אוזפי בריביתא (לי הלוח ברביתא), פסליה רבא לבר בינינוס. והא רבא הוא דאמר לוח ברביתא פסול לעדות והוה ליה רשע והתורה אמרה אל תשת רשע עד: רבא לטעמיה, דאמר רבא: אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים עצמו רשע (ולכן לא מאמינים לו שלוח ברביתא אלא רק שבר בינינוס הלוח ופלגין דיבורא)". (סנהדרין כה).

רא"ש, נירדגני, בשם רבנו יקר – הנשבע להכחיש עד, העד ואותו שנשבע לו (התובע) מצטרפים לפוסלו לעדות ואותו שנשבע לו אינו נחשב נוגע בדבר. וכתבו הרא"ש והמרדכי שלמד כן מהסיפור של בר בינינוס שהלוה הצטרף לעד לפסול את בר בינינוס.

רבנו גרנות, מרדגני, מהרא"י – ה"ה אם תבעוהו שנים בבת אחת או בזה אחר זה ונשבע להם, שיכולים להעיד ולפוסלו. ואין חילוק בין אם נשבע להחזיק ולהיפטר או ליטול.

ר"י, מינשג, האב"ד, השב"א (בתשננות המינוחות, לרמב"ו), בשם הרמ"ה – **חלקו על רבנו יקר**, שמה שמצטרפים לפוסלו זה בבעל דבר ועד כמו בסיפור של בר בינינוס, אבל שני בעלי דבר שנשבע לכל אחד מהם לא יכולים להעיד יחד לפוסלו וכ"כ בזה אחר זה, כי כיון שהאמינה התורה לפסול עד אחד בשבועה, אז לא יכול להצטרף לפוסלו. ומה שיכולים לפוסלו זה כל עוד שלא נשבע להכחישם בבית הדין.

מתי נפסל כשנשבע לשקר?

מַרְדְּכַי בְּשֵׁם ה' יְהוָה – בפקדון נפסל מיד כשנשבע להכחיש את העדים מכאן ולהבא, כי נשבע שהפקדון לא אצלו וזה שקר, אבל במלוה לא, כי אולי אותו שנשבע לו חייב ממקום אחר ונשבע באמת. ובמלוה יפסל רק אם בעל הדין יתבע אותו בבית הדין ויעידו העדים בבית הדין שנשבע לשקר ואז יפסל מכאן ולהבא ולא משעה שנשבע לשקר.

רַא"ש – חלק על ריב"א, וכתב שאין חילוק בין מלוה לפקדון ובשניהם נפסל רק לאחר שיתבע אותו בעל הדין ויעידו העדים בבית הדין שנשבע לשקר כי זו ההוכחה שתביעתו אמת, ומכאן ולהבא יפסל. **הבית יוסף תמה על זה**, הרי הלכה כאב"י שאמר למפרע הוא נפסל, וא"כ ברגע שמעידים עליו, צריך להיפסל למפרע משעה שנשבע לשקר.

שנ"ע – הביא כ"א את דעת רבנו יקר שהנשבע להכחיש עד, העד והתובע מצטרפים להעיד עליו לפוסלו. והוסיף הרמ"א את דברי המרדכי שה"ה אם נשבע לשנים שמעידים עליו לפוסלו ואין חילוק אם נשבע להם כאחד או בזה אחר זה.

וכי"א את דעת הרשב"א שחולק על זה.

המ"א – כריב"ש, שאפילו אם היו בעלי דין ולכל אחד עד אחד אין מצטרפים אחר שעמד בדין ונשבע על עדותם (כי התורה האמינה לו), אבל קודם לכן יכולים להעיד עליו.

סעיף כח'

גמרא – "אמר רבי אבא אמר רב הונא אמר רב: שלושה שישבו לקיים את השטר וקרא ערער על אחד מהם (מהדיינים שהוא פסול), עד שלא חתמו (שני הדיינים) מעידים עליו וחותרם. משחתמו אין מעידים עליו וחותרם (כי הם נוגעים בדבר שגנאי להם לשבת עם פסול בדין). ערער דמאי? אי ערער דגזלנותא, תרי ותרי נינהו (והעמד ממון על חזקתו)! אי ערער דפגם משפחה (שהוא עבד) גלוי מילתא בעלמא הוא! (ומדוע אם חתמו לא יעידו עליו, הרי זה דבר שעשוי להתברר וזהו גלוי מילתא בעלמא ולא נגיעה בעדות) לעולם אימא לך ערער דגזלנותא וקאמרי הני (הדיינים, שאע"פ שהוא גזלן), ידעינן ביה דעבד תשובה". (כתובות כא:)

נחלקו הראשונים בבאור שאלת הגמרא "תרי ותרי נינהו":

הבנ"ה חננאל – שאלת הגמרא "ערער" דמאי מדברת במקרה **שכבר חתמו שלא מעידים עליו**, ושאלת הגמרא מדוע, הרי תרי ותרי **והעמד את האדם על חזקתו** שהוא כשר.

הש"ג, ה"ה, רמב"ם, רא"ש, רבנו ירוחם, ר"ן – שאלת הגמרא "תרי ותרי נינהו" היא במקרה **שעדין לא חתמו ובאים הדיינים להעיד עליו**. ושאלת הגמרא מדוע נעדיף את עדות הדיינים על עדות העדים שמעידים בו שהוא גזלן, הרי אלו תרי ותרי **ונעמיד את הממון על חזקתו** וישאר פסול מספק ויהיה פטור. ועונה הגמרא שמדובר שמעידים שעשה תשובה ואז הוא כשר. מכאן למד הרמב"ם, ששנים שהעידו באחד שהוא פסול ובאו שנים והעידו שחזר בתשובה או שלקה, כשר. ואם שנים הכחישום ואמרו שלא עשה עבירה זו ולא נפסל, הרי זה ספק פסול ולכן לא יעיד ולא יוציאו ממון בעדותו, עד שיעשה תשובה.

שנ"ע – פסק כרוב הראשונים ע"פ הבנתם את הגמרא, ששנים שהעידו באחד שהוא פסול ובאו שנים אחרים והעידו שחזר בתשובה, הרי הוא עד כשר, אבל אם שנים הכחישום ואמרו שלא עבר את העברה ולא נפסל, הוא ספק פסול (כי הם תרי ותרי) ולכן לא יעיד ולא יוציאו ממון על פיו אלא מעמידים את הממון על חזקתו, עד שיעשה תשובה.

סמ"ע – אם הספק בכשרות העד נולד רק לאחר עדותו, ניתן להוציא ממון ע"פ עדותו, כי לא מחזיקים אותו כפסול מספק.

המ"א – פסק ע"פ מהר"ם מפדואה ששני עדים שהעידו על אחד שהוא פסול משתי עבירות, כגון שאחד אומר שגנב והשני אומר שהלוה ברבית, מצטרפים לפוסלו.

סעיף כט'

משנה – "כל חייבי כריתות שלקו נפטרו ידי כריתתן, שנאמר ונקלה אחיך לעיניך, משלקה הרי הוא כאחיק". (מכות כג.)

המב"ם – מכאן למד שמי שהתחייב מלקות, כיון שלקה בבית דין חזר לכשרותו.

גית יוסף – הסתפק במקרה שעבר עברה ולא התרו בו שמן הדין אינו חייב מלקות, כיצד יחזור לכשרותו.

המב"ם ע"פ סמ"ג וטור – שאר פסולי עדות שפסולים מחמת ממון כגון שחמסו או גזלו אע"פ ששילמו צריכים תשובה, והרי הם פסולים עד שיודע שחזרו מדרכם הרעה.

בעל העיטור – כל זה במי שהיתה מלאכתו בכך והוא רגיל בזה, אבל אם עבר עברה פעם אחת והחזיר, די בכך וזה מראה שחזר בתשובה.

שנ"ע – פסק כרמב"ם שמי שהתחייב מלקות ולקה חוזר לכשרותו, ושאר פסולי עדות מחמת ממון צריכים לשלם ובנוסף לחזור בתשובה ופסולים עד שיודע שחזרו בהם מדרכם הרעה.

המ"א – פסק את בעל העיטור שכל זה במי שרגיל לגזול ולגנוב, אבל מי שגזל או גנב באקראי מיד כשהחזיר את הגנבה או הגזלה כשר לעדות וזה נחשב שעשה תשובה. וכרא"ש, שאם החזיר רק ע"י כפית בית דין לא מועיל עד שיעשה תשובה כנ"ל.

ש"ך – לא אומרים בפסולים מחמת עברה שצריך תחלתו וסופו בכשרות, אלא ברגע שלקה כשרה גם עדות שראה לפני כן.
פת"ש – הש"ך לשיטתו כמו בפסול מחמת נגיעת ממון, שכמו ששם ברגע אחד יכול לסלק עצמו מהממון ולהיות כשר, ה"ה כאן יכול לעשות תשובה מיד ולהכשיר עצמו. **והסביר החת"ס** שזה בעבירות שיכול לסלק עצמו להוציא חימוד ממון ששם צריך להחזיר והוא מחוסר מעשה ואז גם יהיה פסול, אבל בשאר עבירות הלכה כש"ך שלא צריך תחלתו וסופו בכשרות כי יכול מיד לשוב בתשובה. [בדגול מרבבה כתב את דינו של הש"ך גם במקרה של רשע (דחמס)

אמנם להלכה הביא הפת"ש הרבה פוסקים (תומים, נודע ביהודה, קצות החושן, נתיבות וכו') שחלקו וסברו שגם בפסול מחמת עברה צריך תחלתו וסופו בכשרות ואף הש"ך חזר בו. וכ"פ הפת"ש. אלא שסייג ואמר שבפסול מחמת עבירה שאינה גזל או חימוד ממון אפשר לטעון "קים ליי" כש"ך והחת"ס.

חזרת מלוי ברבית

גמרא – "מיתבי: ... מלוה ברבית, אחד המלוה ואחד הלוח, ואימתי חזרתן? משיקרעו את שטריהם ויחזרו בהן חזרה גמורה אפילו לנכרי לא מוזפי...". (סנהדרין כה:)

ה"ש"ך – מה שצריכים לא להלוות ברבית אפילו לגוי זה כדי שישתכח שם רבית מפיהם ואז לא יחזרו לקלוקלם.

ה"א"ש – פשוט שצריך להוציא את הגזלה מתחת ידו ולכן חייב להחזיר את הרבית שלקח, ואם לא יודע ממי נטל, צריך לעשות בכסף זה צרכי רבים בשביל תשובה מעלייתא. וצריך לקרוע את השטר ויגבה את הקרן בע"פ.

גית. יוסף – מה שכתב הרא"ש שאם לא יודע ממי נטל יעשה בכסף צרכי רבים בשביל תשובה מעלייתא, אין הכוונה שאם לא יעשה אז עשה תשובה אך לא מעלייתא, אלא שאם לא יעשה צרכי רבים, עדין פסול הוא כי ממון האיסור בידו, אלא שמספיק שיוציא את הממון מידו וימסור אותו לידי בית הדין ויעשו בו כנראה ביניהם.

דרכי משה – הסביר אחרת, שהכוונה שאם הלוח לא מוכן לקבל בחזרה את הרבית, יעשה צרכי רבים בשביל תשובה מעלייתא. כדי לצאת ידי שמים.

שו"ע – פסק את הברייתא שחזרת מלוי ברבית היא משיקרעו את שטותיהם מעצמם ויחזרו בהם חזרה גמורה, כך שלא ילכו אפילו לעכו"ם. וכרא"ש, שצריך להחזיר כל מה שלקח ואם אינו יודע ממי לקח יעשה בכסף צרכי רבים.

סעיף ל'

גמרא – "מיתבי: המשחק בקוביא אלו הם המשחקים בפספסים (שברי עצים). ולא בפספסים בלבד אמרו אלא אפילו קליפי אגוזים וקליפי רימונים. ואימתי חזרתן? משישברו את פספסיהן ויחזרו בהם חזרה גמורה דאפילו בחנם לא עבדי". (סנהדרין כה:)

מישרים – י"א שצריך להחזיר את המעות שהרויח בקוביה ויש אומרים שלא.

שו"ע – פסק את לשון הגמרא.

סעיף לא'

גמרא – "מיתבי: ... ומפריחי יונים, אלו שממרים את היונים (מרגיזים אותן ונלחמות זו בזו). ולא יונים בלבד אמרו אלא אפילו בהמה, חיה ועוף.

ואימתי חזרתן? משישברו את פגמיהן ויחזרו בהן חזרה גמורה דאפילו במדבר נמי לא עבדי". (שם)

המב"ם – סובר כמ"ד משום ארא ולכן חזרתן שאפילו במדבר שאין שום חשש גזל, לא יעשו זאת.

טור – סובר כמ"ד אי תקדמיה יונך ליוני, ולכן חזרתן תהיה שלא יעשו כן אפילו בחנם.

ה"א"ש – פשוט שצריך להחזיר את הכסף שהרויח מהפרכת היונים כמו במשחק בקוביה ומלוה ברבית.

שו"ע – פסק את הגמרא וכרמב"ם שלא יעשו כך אפילו במדבר.

ה"א"א – כרא"ש שצריך להחזיר את המעות שהרויח וכן במשחק בקוביה.

סעיף לב'

גמרא – "מיתבי: ... סוחרי שביעית: אלו שנושאים ונותנים בפרות שביעית. ואימתי חזרתן? משתגיע שביעית אחרת ויבדלו. וא"ר נחמיה: לא חזרת דברים בלבד אמרו, אלא חזרת ממון, כיצד? אומר אני פלוני בר פלוני כנסתי מאתים וזו בפרות שביעית והרי הן נתונים במתנה לעניים". (שם)

שו"ע – פסק את הגמרא.

קמ"א – הרמב"ם והשו"ע פסקו שלא רק יאמר שכנס ר' זו ונתונים במתנה, אלא צריך לכתוב כן לחזק את מה שקיבל על עצמו.

סעיף לג'

קמ"ג. ג. בשם. הוהשלמי – חזרת מועל בשבועה היא משבא לבית הדין **שלא מכירים אותו בו** ואומר שהוא חשוד על השבועה או שיתבעו אותו לשלם וימנע ולא ישבע (ושאז שכנגדו נשבע ונוטל – רבנו ירוחם) או ישלם.

המב"ם – אפשרות נוספת שיתחייב ממון בבית דין שאין מכירים אותו וישלם ולא ירצה להישבע. וכתב הבית יוסף שלמד זאת מחזרת הטבח (להלן בסעי' לד').

הגהות אשרי בשם אור זרוע – צריך שיחזיר מה שהרויח בשבועת שקר. ומה שכתוב בירושלמי שצריך רק לומר שהוא חשוד זה בשבועת ביטוי שלא היה בה רווח ממון.

תוספות. רבנו ירוחם בספר מישורים בשם יש מן הגדולים – בשאר עברות (שאינן מועל בשבועה, טבח ועד זומם) כשיבוא לבית דין שבעירו ויקבל עליו שלא לחזור על אותה עברה עוד זה מספיק להכשירו לעדות. **וכ"פ הבית יוסף**.

שו"ע – פסק כירושלמי והרמב"ם.

המ"א

1. כמישרים, שדוקא מועלי שבועות צריכים ללכת למקום אחר אבל עוברי שאר עברות לא, אלא הולכים לבי"ד שבעירם.

2. כתוספות ורבנו ירוחם, שכל זה שלא העבירוהו מאומנותו בגלל העברה, אבל אם העבירוהו מאומנותו בגלל העבירה (כל עבירה שהיא) דינו כטבח שיפורט להלן שצריך ללכת למקום שלא מכירים אותו וכו'.

סעיף לד'

גמרא – "ההוא טבחא דאשתכח דנפקא טרפה מתותי ידיה. פסליה רב נחמן ועבריה. אזל רבי מצייה וטופריה (הגדיל שערו וצפרניו לחזור בתשובה כמעשה אבלות). סבר רב נחמן לאכשוריה. א"ל רבא: דילמא איערומי קא מערים. אלא מאי תקנתיה? כדרב אידי בר אבין, דאמר רב אידי בר אבין: החושד על הטרפות אין לו תקנה עד שילך למקום שאין מכירים אותו [וילבש שחורים ויתכסה שחורים] ויחזיר אבדה בדבר חשוב (ואז זה מוכיח שאין לו חמדת ממון יותר) או שיוציא טרפה מתחת ידו בדבר חשוב משלו" (שם כה).

גמרא. יוסף – "יא צריך את שני הדברים, גם שילך למקום שאין מכירים אותו וגם יחזיר אבדה או יוציא טרפה מתחת ידו. וכך גרסת הגמרות שלנו. ויש גרסאות שכתוב שילך למקום אחר או שיוציא טרפה מתחת ידו.

גית יוסף – מה שמדובר ששוחט טרפה לעצמו ומוציא אותה, זה כי לאחרים אינו יכול לשחוט כי העבירו אותו מתפקיד השוחט והוא הלך למקום אחר לשוב בתשובה.

שו"ע – פסק כגמרא ע"פ גרסתנו. **והסביר הסמ"ע**, שהחמירו בטבח שילבש שחורים ויתכסה שחורים כי הכשיל רבים וכדי שיכנע לבו כי שחורים משפיל את הגאווה והזדון שלבו.

סעיף לה'

המב"ם – חזרת עד זומם הוא שהולך למקום שאין מכירים אותו ושם נתנו לו ממון חשוב להעיד שקר ולא רצה להעיד. וכתב הכסף משנה, שלמד כן מהטבח שמוציא את הטרפה מתחת ידו ולא מוכר אותה יותר בשקר. ועיין לעיל הטעם. **ועוד טעם, שמה יעזור שנגזור עליו שלא יעיד עוד, הרי עבר עברה וחייב לכפר עליה**.

תוספות – לשיטתם טבח הולך למקום אחר כדי שלא יערים שיחזירו אותו לעבודתו, ולכן חזרת עד הזומם היא כמו שאר הפסולים, שיבוא לדייני עירו ויקבל בפניהם שלא יעשה זאת עוד. ואם נטל שכר יחזיר את הכסף.

שו"ע – פסק כרמב"ם.

למה טבח, מועל בשבועה ועד זומם צריכים ללכת למקום שלא מכירים אותו?

תוספות – בטבח החמירו כדי שלא יערים שיחזירו אותו לעבודתו הראשונה.

המב"ם. רא"ש – במלוה ברבית וגזל וכד' אפשר להכריח אותו להתנהג לפני משורת הדין, אבל בטבח אפילו אם נאמר לו שלא יאכל כלל בשר הוא פסול. וטעם זה שייך גם בעד זומם שעדין פסול וחייב ללכת למקום אחר כי אין התנהגות לפני משורת הדין כאן.

הנפק"מ בזה תהיה האם כשבדוק ומוכר לאחרים תספיק תשובה בלבד. לרמב"ם ולרא"ש, דוקא בטבח שבדוק לעצמו ומוכר לאחרים שיש לו הנאת ממון, אבל אם לא היה בודק לעצמו אלא לאחרים תשובה בלבד מספיקה. אמנם לפי תוספות שהחשש הוא שמערים כדי שיחזירו אותו לעבודתו, אין הבדל בזה, כי עדין מקבל על כך שכר ולכן חייב ללכת למקום שלא מכירים אותו וכו'.

סמ"ע – האריך להסביר שבאלו מכיון שהחזרה בתשובה אמורה להחזיר אותם לאומנותם, צריך הכשר מלא ולא למחצה ולכן החמירו, משא"כ משחק בקוביא ומפריח יונים שבהם התשובה אין מטרתה להחזירם לאומנותם להפריח יונים אלא להיות עד כשר, הקלו אליהם שתהיה להם תשובה בעירם.